

УДК 025.45УДК

Підтримання Універсальної десятикової класифікації: минуле і майбутнє

Марія Інес Кордейро,

головний редактор УДК, Консорціум УДК, Португалія

Аїда Славік,

помічник редактора УДК, Консорціум УДК, Великобританія

Гергард Рісзаус,

помічник редактора УДК, Консорціум УДК, Нідерланди

Переклад з англійської:

Юлія Скора,

науковий співробітник відділу класифікаційних систем

Книжкової палати України

У рамках співпраці Книжкова палата України отримала від Консорціуму УДК (Гаага, Нідерланди) наукову статтю англійською мовою, написану головним редактором Марією Інес Кордейро та її помічниками Аїдою Славік і Гергардом Рісзаусом для детальнішого ознайомлення користувачів з історією розвитку і сучасним станом УДК. Переклад статті здійснено зі збереженням стилю авторів.

Ця стаття висвітлює деякі аспекти політики керування Універсальною десятиковою класифікацією (УДК) у 2007 році та в майбутньому. Враховуючи огляд тривалої історії вдосконалення класифікації, що розпочалось у 1960-х роках і сприяло перегляду та розвитку таблиць з 1990 року, ми підсумовуємо основні внесені зміни та політику щодо УДК. Розглядаються подальші плани нової редакційної колегії, призначеної у 2007 році, діяльність якої зосереджена на покращенні організації та ефективності редакційної роботи, а також на вдосконаленні видань УДК.

1. Вступ

Користувачі УДК або будь-якої іншої класифікації зазвичай мають справу з кінцевим результатом розвитку таблиць. Але вони не поінформовані про причини чи принципи, що могли вплинути на здійснення певних змін. Наприклад, нещодавно внесені до УДК зміни обговорювались роками чи навіть десятиліттями і були зафіксовані у наукових доповідях, статтях та книжках. Але з часом більшість доказів та рішень щодо змін забуваються, тому їх доводиться знаходити знову. Крім того, завжди виникають нові обставини, що впливають на користування класифікацією та вимагають свого визнання і врахування.

У 2006—2007 роках затвердили нову редакційну колегію УДК, і в цій статті йдеться про її погляди на зв'язок з минулим, а також про те, які пріоритети вона визначає на майбутнє. Насамперед, ми розглянули деякі обставини, що призвели до значних змін у процесі підтримання, розповсюдження та перегляду УДК упродовж 1993—2006 років. Враховуючи величезний обсяг роботи над УДК за останні роки, пропонуємо огляд змін, на які користувачам варто очікувати у майбутньому.

2. Розвиток УДК з точки зору редакційної колегії

2.1. Період 1960—1990 років: у пошуках найкращого способу вдосконалення УДК

Варто нагадати, що у 1960-ті роки фахівці в галузі інформації були незадоволені існуючими бібліотечними класифікаціями. Це стосувалось більшості використовуваних систем, таких, як Десяткова класифікація Дьюї (ДКД), Класифікація Бібліотеки Конгресу (КБК), Бібліографічна класифікація Бліса, УДК. Структура цих систем була, по суті, статичною і базувалась, головним чином, на науці та знаннях ХІХ століття. Тоді виникла величезна зацікавленість організацією масивів наукової документації та індексацією документів, для яких ці системи виявились непридатними. Відбувались обговорення щодо того, як і навіть чи можливо системи, які вже застосовують в усьому світі, вдосконалювати та пристосовувати до нових потреб.

Для розроблення інформаційної мережі Міжнародна рада наукових товариств (ICSU) та UNISIST затвердили у 1967 році проведення співробітниками відділу Aslib Research, очолюваного Б. Вікері, порівняльного дослідження мов індексування. Хоч УДК визнавалась найпридатнішою і найдосконалішою серед існуючих класифікаційних систем, Вікері запропонував створити нову класифікацію з метою обміну інформацією (Фоскет, 1973). Ця обставина змусила Міжнародну федерацію з інформації та документації (ФІД) здійснити наступного десятиліття системний аналіз та знайти рішення щодо реорганізації, підтримання та керування УДК.

Лойд (1971), який на той час очолював класифікаційний відділ ФІД, заявив, що УДК потребує "радикальних заходів та ефективнішої організації" для прискорення занадто демократичної методики проведення перегляду. Веліш (1971) також вважав, що існуючий процес уповільнює розвиток перегляду, і що повна реорганізація є необхідною. Його пропозиція полягала в тому, що обов'язок прийняття рішень (щодо УДК) слід зняти з ФІД/ЦКК (Центральний класифікаційний комітет) і покласти на редакційну колегію, до складу якої входитимуть чотири або п'ять членів під керівництвом головного редактора. Його пропозицію про те, що середнє видання УДК задовольнить потреби більшості користувачів, підтримав Лойд (1972).

Недоліки класифікації цього періоду були наслідком екстенсивного та децентралізованого збільшення її обсягу, який призвів до неузгодженості понять, уведених до існуючої в ХІХ столітті напівцифрової структури. До початку 1980-х років у результаті роботи багатьох національних та міжнародних груп галузевих фахівців повне видання класифікації нараховувало понад 200 тисяч рубрик. Роботу не було узгоджено, а тому зайвість понять та непослідовність їхнього внесення до системи призвели до ускладнень в її керуванні та автоматизації.

До кінця 1980-х років уже з'явилась велика кількість пропозицій щодо того, як подолати ці труднощі: Атертона та Фрімана про кращий спосіб фіксування чітких правил синтаксису та точного формулювання методичних вказівок (нотаток) (Фріман & Атертон, 1969); Лойда (1972) — удосконалення термінології та синтаксису, а от Веліш наголосив, що знадобляться чіткіші правила перегляду на основі систематичних і послідовних принципів розпізнавання та використання характеристик підрозділів у межах основних розділів. На його думку, опублікований у 1968 році

збірник рекомендацій "Процес перегляду та видання УДК" був незадовільним.

Рігбі (1971) запропонував застосувати кращі можливості перехресної посилальності в алфавітно-предметних покажчиках. Далберг (1971) підкреслила, що індекси УДК мають бути такими, щоб вони могли "уводитись до комп'ютера у повному й незмінному вигляді". Вона також зазначила, що потрібно вжити такі заходи: вилучити недоцільну крапку десяткового дробу, оскільки це скоротить індекси; використовувати літери в якості фасетних ознак для загальних визначників (Атертон & Фріман). Пропозицію Кайла (1961) і Вікері (1961) щодо системного фасетування та використання синтетичних властивостей УДК і фасетного аналізу пізніше розглянули Далберг (1971) та Ніламеган (1976). Дотримуючись висновків Доркінзької конференції, що відбулась у 1957 році¹, Далберг заявила, що "використання фасетної структури як основи для посткоординованої класифікації вже визнано необхідним для класифікаційної системи", і висловила за її застосування для УДК (Далберг, 1971:24). Але її найголовніша пропозиція — створити повністю нову систему, яка б мала різні схеми головних класів, стабільну структуру, простіші символи, більшу гнучкість в узагальнених та багатогалузевих виданнях з метою задоволення вимог користувачів. Наприклад, якщо б УДК була повністю фасетною, то таблиці мали б структуру із трьох частин для забезпечення автоматизації системи:

- 1) таблиці УДК, що містять прості поняття;
- 2) таблиці УДК, що включають складні та складені індекси;
- 3) алфавітно-предметний покажчик УДК у формі словника.

Таким чином, у 1960-х—1970-х роках класифікатори зупинились на декількох головних питаннях. З точки зору перспективи керування, стало очевидно, що для підтримання схеми необхідна автоматизація, а збереження обсягу схеми на рівні середнього видання буде практичнішим. Виникало чимало суперечок щодо структурного вдосконалення таблиць, фасетного аналізу та вилучення складених понять, позначених простими індексами.

У 1976 році на надзвичайному зібранні ФІД/ЦКК зобов'язання розвивати УДК як фасетну таблицю офіційно затвердили. Документ *C75-35* проголошував, що УДК планують перетворити на повністю фасетну таблицю на основі методології, яку розробили А. Ф. Шмідт та Де Війн (Шкібор&Щербіна-Самойлова, 1990). Але цей план не був втілений у життя через великі витрати та обсяг проекту, однак він вплинув на майбутнє поступове перетворення таблиць на фасетну форму.

На початку 1983 року ФІД затвердив проведення дослідження з метою з'ясування найзручнішого способу керування УДК. Результати дослідження опублікували в 1984 році. Його висновки були позитивними і засвідчували необхідність запровадження нової структури керування УДК, що згодом допомогло у вирішенні проблеми комп'ютеризації процесу підтримання УДК, визначення стратегії перегляду, виправлення недоліків у структурі класифікації (Гілкріст, 1992, Мекілвейн, 1998).

¹ Далберг цитує рекомендації Доркінзької конференції: "Найкраща форма класифікаційної схеми для пошуку інформації — це та, що згруповує поняття у чітко визначені категорії, які можна використовувати незалежно від форми комбінування, у межах яких поняття можна розташовувати за ієрархічним принципом де це відповідає визнаній структурі відношень між ними" (Матеріали Міжнародної наукової конференції "Класифікація для пошуку інформації", Доркінг, 13—17 травня 1957 року, Лондон : Aslib, 1957, с. 175).

У 1986 році для здійснення змін було створено Раду з питань керування УДК. У 1989 році вона вирішила організувати спеціальну міжнародну комісію з вивчення питань розвитку системи УДК², яка за короткий термін розробила конкретний стратегічний план довгострокового розвитку УДК. У лютому 1990 року комісія підготувала заключний звіт, де розглянула, підсумувала та модернізувала рекомендації, зафіксовані в результаті різноманітних досліджень, починаючи з 1960-х років (Внутрішня документація ФІД, 1990). Цей звіт став основою для керування, підтримання та перегляду й був опублікований у збірнику "Рекомендації до створення стандартної версії УДК" (Внутрішня документація ФІД 1991).

2.2. Швидкий темп змін упродовж 1990—2006 років

1990 рік відзначився початком нового способу керування УДК. У 1991 році спеціальна комісія опублікувала рекомендації щодо створення стандартної версії УДК. Першого січня 1992 року ФІД передала права на УДК новоствореному Консорціуму Універсальної десяткової класифікації (UDCC). Консорціум видавців був організований як неприбуткова установа з юридичною адресою в Нідерландах (Страган & Омс, 1995). Через зміну власника процес перегляду УДК та прийняття рішень було централізовано й покладено на редакційний комітет, що складався з двох—трьох членів та головного редактора. Це уможливило прискорення процесу перегляду та зменшення витрат на підтримання УДК, що відповідає основному пріоритету UDCC: модернізувати схему, зменшити витрати на її підтримання і розповсюдження шляхом автоматизації та зробити її керування стійким.

Перше завдання щодо автоматизації було вирішено у 1993 році. Воно передбачало зменшення обсягу повної версії УДК і перетворення її на більш керовану систему із 60 тисяч рубрик, *Master Reference File* УДК (MRF). Того ж року Гергард Рісзаус та Дейвід Страган, взявши за основу текстовий файл середнього видання (BS 1000M) Британського інституту стандартів (БІС) від 1985 року, створили базу даних для *Master Reference File* у форматі CDS/ISIS з урахуванням змін та доповнень.

Наступним завданням, яке вимагало більшої наполегливості, був перегляд всього змісту УДК, здійснений лише кількома дослідниками під керівництвом головного редактора. Згідно зі звітом спеціальної комісії, "планувалась повна реорганізація класифікації за десятирічний період". У звіті визначались можливі шляхи розвитку та надавались деякі досить специфічні рекомендації щодо процесу перегляду, наприклад: "Головною проблемою є плутанина між систематизацією за допомогою складеного індексу та фасетуванням. Відстоювати варто саме фасетування. Було вирішено докласти усіх зусиль для підтримання точних класифікаційних індексів, наскільки це можливо. ... ретельний перегляд як загальних, так і спеціальних визначників є необхідним, оскільки, особливо в останніх, повторювались деякі поняття, що вже існують в основних таблицях класифікації, тому в таких випадках слід використовувати двокрапку. Також потрібно було дещо спростити загальні визначники часу . . ." (Внутрішній документ ФІД, 1990: с.7).

² Членами спеціальної комісії УДК були: Гарала (Фінляндія), Джобст (Австрія), Мекілвейн – голова ради (Великобританія), Рісзаус (Нідерланди), Вільямсон (Канада). Спостерігачами були: Гілкріст (Великобританія), Страган, ФІД (Спеціальна комісія з вивчення питань розвитку системи УДК: заключний звіт, лютий, 1990 р.).

Призначена у 1993 році на посаду головного редактора, Мекілвейн разом із помічниками розпочала перегляд УДК. Це тривало до 2006 року. Редакційна колегія складалась з таких досвідчених класифікаторів: Джефрі Робінсон, на той час редактор видань УДК БІС, Ванда Бротон, помічник редактора Бібліографічної класифікації Бліса, та Ненсі Вільямсон, відомий дослідник та автор робіт у галузі класифікації, яка раніше працювала над перетворенням Класифікації Бібліотеки Конгресу США на машиночитаний формат.

Упродовж 1990—2007 років було опубліковано 14 версій MRF УДК³. І хоча планувалось підтримувати обсяг таблиць незмінним, MRF УДК збільшився з 60 тис. до 67 тис. рубрик. Повністю переглянуто та доповнено новими поняттями такі розділи:

Загальні визначники місця (у процесі опрацювання: 1994—...)
Загальні визначники часу (2003) *Загальні визначники властивостей* (1999) *Загальні визначники відношень, процесів* (2003) *Загальні визначники осіб* (2001, 2002, 2003)
4 *Комп'ютерна наука* (1994)
5 *Менеджмент* (2001)
2 *Релігія* (2000, 2001, 2006) 338.48
Туризм (1999) 364 *Соціальне забезпечення* (2000) 502/504 *Екологія* (1999)
60 *Біотехнологія* (2002)
61 *Медицина* (у процесі опрацювання: 1996—...)
791 *Кінематографія* (2000)
8 *Мови. Література* (1992)
91 *Географія* (1994) 93/94
Історія (1994)

Крім того, було вилучено дубльовані та застарілі поняття з таких розділів: -05 *Загальні визначники осіб*, 37 *Освіта*, 64 *Домоведення*, 72 *Архітектура* тощо. До розділів 51 *Математика*, 53 *Фізика* та 78 *Музика* введено нові поняття, а у розділі 33 *Економіка* переглянуто таблиці спеціальних визначників.

Серед пропозицій, винесених спецкомісією на перше місце та ухвалених у результаті переглядів з 1993 року, користувачів УДК найбільше зацікавило скасування так званого "правила десяти років", яке раніше вважалось необхідним для полегшення процесу перегляду (Документація ФІД, 1990; Мекілвейн, 1990)⁴. Це дало змогу одразу застосовувати вивільнені індекси УДК для позначення інших понять і, таким чином, висунуло більше вимог до відповідного визначення індексів УДК у процесі змін та оновлення класифікації.

Іншим важливим питанням процесу перегляду цього періоду стало фасетування УДК. Це вимагало дослідження існуючих фасетних таблиць, особливо Бібліографічної класифікації Бліса, з метою визначення можливого застосування такої самої структури в УДК. Очевидно, що для завершення процесу перегляду і виявлення повторень знадобилося б більше часу, ніж зазвичай. Так, у 1996 році В. Бротон висунула пропозицію про повне фасетування класу *Релігія*, у той час як

³ Повну версію здійснених змін, починаючи з 1993 року, можна знайти на http://www.udcc.org/major_changes.htm.

⁴ Це правило запобігає повторному використанню вилучених індексів УДК упродовж десятирічного періоду, який вважається достатнім для того, щоб бібліотеки здійснили перекласифікацію й вилучили індекси УДК до їхнього повторного введення з новим значенням.

існуючий новий розділ було введено у 1999 році, й ще сім років тривало завершення роботи над основними розділами *Релігії*. Схожа ситуація простежується і у процесі перегляду та реорганізації розділу 61 *Медицина* на фасетну форму, на що знадобилось понад десять років.

Досвід, здобутий у процесі перегляду таблиць УДК, висвітлено в численних статтях, особливо у працях Мекілвейн (1990, 1993, 1995, 1996, 1998), Вільямсон (1990, 1994), Робінсона (2003) та Бротон (1998, 2000). Не один раз Мекілвейн зазначала, що завжди було нелегко збалансувати вимоги здійснити зміни з одночасним невдоволенням ними, оскільки вони створюють проблеми ретросумісності таблиць, а це додаткова робота для бібліотек.

Повертаючись до перегляду таблиць УДК з 1993-го року, стає зрозумілим: рекомендації викладені у звіті спеціальної комісії, особливо щодо перетворення виправлених класів з перелічувальної форми на фасетну, враховувались. Застосування фасетного аналізу одразу позитивно вплинуло на індекси УДК, які стали навіть точнішими. Відтак, коли це можливо, прості поняття позначались простими індексами, а складні та складені будувались шляхом комбінування індексів. У багатьох випадках фасетування означало повну реструктуризацію класів, що призводило до вилучення цілого класу або розділу та заміни його на нову фасетну таблицю. Ті самі індекси застосовувались знову для вираження нового змісту, коли не було можливості зробити це по-іншому. Цього не вдалось уникнути у розділі 2 *Релігія*.

Вилучення дубльованих понять із різних таблиць також дуже вплинуло на УДК. Їх замінили повторним використанням того самого основного індексу для побудови комплексного вираження теми, часто із застосуванням комбінації з двокрапкою, яка робила індекс довшим, але простішим для пошуку, аналізу та розуміння. Наприклад, можна скомбінувати 028.8 *Читання. Пропозиції для читання* з 615.851 *Психотерапія* для позначення 028.8:615.851 *Бібліотерапія*, або 342.7 *Основні права людини* з 612.6 *Репродукція (біологія людини)* для позначення 342.7:612.6 *Права на репродукцію*. До того ж, уведення в 1999 та 2003 роках загальних визначників властивостей, відношень та процесів означало, що багато загальних та повторюваних понять можна вилучити з основної таблиці та представити їх в усіх класах або розділах у комбінації із загальними визначниками. Найкраще такі важливі структурні зміни демонструють приклади з класу 9, переглянутого у 1994 році:

914 *Географія Європи* замінено на 91(4)

914.1 *Географія Британських островів* замінено на 91(41)

940 *Історія Європи* замінено на 94(4)"..."

941 *Історія Британських островів* замінено на 94(41)"..."

Хоча позначення, де основний індекс чітко відокремлюється від загального визначника, може здаватись, на перший погляд, небажаним ускладненням, особливо для поличного впорядкування, зміна є логічною та корисною з точки зору індексації та електронного пошуку інформації за допомогою УДК. У цих випадках індекс будується з використанням 914 та 94 із загальним визначником місця (4) і (41) відповідно, але в старому варіанті УДК побудова індексів досягалась завдяки методу, відомому як паралельний підрозділ. Як тільки індекс будується за допомогою

паралельного підрозділу, він стає довшим, але так само простим, а зв'язок між вихідним та отриманим значенням втрачається. У процесі пошуку знайти вихідні елементи побудови неможливо. Якщо елементи отриманих індексів розміщуються поруч і залишаються індивідуальними та чітко позначаються виразними класифікаційними індексами, то схема набуває важливих переваг у трьох аспектах:

а) постійність:

одне й те саме поняття завжди має одне й те саме цифрове вираження, а тому під час пошуку ми будемо в змозі відшукати усі документи, що відносяться до того самого місця чи періоду часу, з різних галузей знань, наприклад, *Мистецтво, Історія, Географія, Суспільні науки* тощо;

б) гнучкість:

за допомогою виразних елементів індексу ми можемо змінювати та замінювати їхній порядок найбільш прийнятним чином залежно від наших потреб. Отже, ми можемо обрати варіант 94"19"(44) чи 94(44)" 19";

в) вдосконалена лексична доступність:

прості поняття, представлені простими класифікаційними індексами, можуть набувати (контрольованим способом) словесних виражень, тобто дескрипторів, які можна використовувати під час пошуку.

Як вже зазначалось, не завжди легко досягти балансу для рішень, прийнятих у процесі перегляду. Одні користувачі вимагають термінових переглядів, інші вважають зміни клопітними й непотрібними. Перша група користувачів застосовує УДК для детального індексування та побудови складених індексів. Це пов'язано з властивостями процесу індексування, логічною структурою та пошуковими можливостями УДК. Друга група — це користувачі, яким УДК потрібна для здійснення простої функції — поличного впорядкування, тобто класифікування книг при їхньому розміщенні на книжковій полиці. Останні, мабуть, не усвідомлюють справжньої переваги фасетної структури або точних індексів, оскільки їхня єдина мета — знайти якомога коротший індекс для книги. Те, що індекс є складеною комбінацією понять, на їхню думку, повністю недоречно.

Але поличне впорядкування не єдина або головна функція УДК, а перегляд таблиць спрямований на вдосконалення можливостей системи індексування, у чому зацікавлені найвимогливіші користувачі. Це узгоджується з початковим уявленням про УДК як бібліографічну та документальну класифікаційну систему, створену для детального індексування та пошуку інформації. У принципі, будь-яке локальне скорочення схеми у закладах, які не потребують деталізованішої класифікації, є простішим та дешевшим, якщо здійснюється зі складнішої, але добре структурованої системи. Протилежне є набагато важчим та дорожчим. Роздільне керування шифрами зберігання та авторитетний контроль класифікації нині забезпечуються системами бібліотек і вважаються корисною практикою в керуванні та узгодженні вільного перегляду видань на полицях та доступу за предметною рубрикою.

Отже, на процес перегляду з 1990 року вплинуло декілька факторів. Фундаментальний перегляд усіх класів та повторне використання індексів УДК виправдовувалось тим, що повний перегляд УДК був запланований на десятирічний період, після чого система стала б стабільною, а користувачам запропонували б цілком сумісну нову систему для заміни старих індексів. Використання довших точних індексів та/або комбінацій з двокрапкою для позначення складених понять виправдовувалось тим, що ефективність пошуку в онлайн-режимі може бути важливішою за довжину індексу. Кількість та швидкість здійснення змін, їхня перевірка вважаються менш проблематичними при застосуванні УДК он-лайн, особливо коли таблиці передаються й використовуються в електронній формі.

3. Поточні розроблення та перспективи

До початку 2000 року вже стало очевидно, що запланований повний перегляд УДК за десятирічний термін здійснити неможливо через великий обсяг, складність схеми та відсутність доступних ресурсів. Оскільки умови та складність поставлених завдань не змінились, робота над переглядом УДК триватиме таким самим темпом й надалі. Після виходу Мекілвейн на пенсію у 2006 році новим головним редактором було призначено Марію Інес Кордейро, а також створено нову редакційну колегію. Окрім продовження редакційної роботи над переглядом, реорганізації вимагали й деякі інші аспекти, пов'язані, головним чином, з поточними потребами користувачів в умовах зістиковування засобів керування та виведення даних УДК у режимі он-лайн та зі способом спільного використання, доступу й впровадження нормалізованих словників у інформаційних системах.

Дослідження галузей застосовування УДК показали, що у веб-середовищі та бібліотечних каталогах виявляється багато випадків, які підтверджують доцільність використання класифікації для вільного перегляду інформації та розширення пошуку (А. Славік, 2005, 2006, 2006). Це досі залежить від пошуку за словами та придатності машини до зчитування інформації. Зокрема, існує потреба у представленні класифікаційних даних таким чином, щоб людські зусилля як при їхньому впровадженні, так і при використанні було зведено до мінімуму. Це зумовлює застосування УДК не лише як "номінальної" інформації, а швидше як "інтелекту" за екраном, який повинен підтримуватись центральними адміністративними термінологічними системами або, висловлюючись бібліотечною термінологією, системами авторитетного контролю. Основна майбутня вимога до UDCC — забезпечення засобами для вільного сприймання даних УДК існуючими системами для термінологічного контролю або, фактично, передавання нового та урізноманітненого MRF для спрощеного та дешевшого впровадження й використання.

У майбутніх розробленнях варто враховувати ще один важливий аспект — коло користувачів УДК. Нещодавнє дослідження показало, що 125 країн користуються УДК, і що існують її переклади 39 мовами. УДК — це основна класифікаційна система майже у 30 країнах, де підготовка та публікування УДК, а також підтримка користувачів зазвичай забезпечуються постійно (А. Славік, 2008). Однак більш широке коло споживачів існує у 90 інших країнах, де

УДК рідко вивчається на бібліотечних факультетах та у школах, а нові видання державною мовою відсутні. Хоч у 1990-х роках Консорціум УДК був зосереджений, головним чином, на незначній групі великих користувачів, нині можливо використовувати глобальне інформаційне середовище для охоплення та підтримки більшої кількості користувачів УДК в усьому світі.

На основі цих ідей було визначено такі майбутні напрями діяльності (роботу над деякими з них вже розпочато у 2006 році):

1) розширення редакційної колегії до рівня міжнародної структури та сприяння тіснішим зв'язкам із користувачами;

2) оновлення технологічної інфраструктури та процесу керування даними: забезпечення нової бази даних та системи редакційного підтримання УДК, урізноманітнення продуктів УДК й удосконалення даних УДК;

3) політика оновлення та структурування, визначення директив, планів та методики здійснення переглядів;

4) сприяння здійсненню перекладів та вивченню УДК.

У наступних пунктах ми аргументуємо та зосереджуємо увагу на кожному з цих напрямів діяльності.

3.1. Розширення міжнародної підтримки та співпраці

Упродовж тривалого періоду, за якого власником УДК була ФІД, більшість переглядів та розроблень схеми здійснювались завдяки міжнародній співпраці й діяльності центральних класифікаційних комітетів. Хоча частину заключної роботи з упорядкування та перевірки було оплачено, більшість розроблень виконано волонтерами (Шкібор & Щербіна-Самойлова, 1990). Така сама ситуація характерна для періоду 1993—2006 років (Мекілвейн, 1998). Становище не змінилось й нині. Щорічне фінансування, розраховане для здійснення перегляду, покриває лише частину постійної редакційної роботи, що включає незначне вдосконалення змісту, перевірку та укладання переглянутих і виправлених таблиць, редакційний контроль правильності, послідовності, корегування та опублікування "Extensions and Corrections to the UDC", а також оновлення бази даних і випуск нових версій MRF.

Отже, важливо зміцнити співпрацю із вченими та галузевими фахівцями, зацікавленими у розвитку термінології й готовими працювати на добровільних засадах. З метою досягнення найкращого результату, а також уникнення зайвих повторень, марнування часу та забезпечення волонтерів відповідною підтримкою необхідне чітке планування й керування процесом перегляду. У 2007 році головний редактор оновила організаційну структуру редакційної колегії УДК таким чином, що вона найкраще являє собою два концентричних кола. Внутрішнє коло складається з шести фахівців у галузі класифікацій, які працюють помічниками головного редактора й мають можливість витратити частину часу на практичну та технічну роботу (створення планів і переліків завдань; перевірка, корегування, нагляд та узгодження окремих проектів перегляду), пошук і співпрацю з іншими фахівцями. Зовнішнє коло співробітників включає Консультативну раду УДК,

до складу якої входять галузеві фахівці з понад 20 країн. Члени Консультативної ради можуть робити свій внесок в експертні оцінки з окремих питань, а також контактувати й залучати галузевих фахівців у своїх країнах. Таке оновлення Консультативної ради вже дало позитивний результат, який можна простежити у випуску "Extensions and Corrections to the UDC", № 29 (2007).

Ще один важливий спосіб розширення співпраці — зв'язок із користувачами та пошук нових можливостей для роботи в електронній мережі й дискутування. Досягнути цього планується завдяки проведенню регулярних конференцій та семінарів з УДК. Перший з них під назвою "Доступ до інформації у глобальному суспільстві" відбувся в червні 2007 року у Гаазі⁵. На семінарі зібралось майже 70 учасників із 30 країн, у тому числі бібліотекарі, галузеві спеціалісти, редактори і перекладачі національних видань таблиць, викладачі університетів, дослідники й студенти факультетів бібліотеко- та інформацієзнавства. Проведення наступного семінару заплановано на 2009 рік.

3.2. Оновлення технологічної інфраструктури та процесу керування даними

Система керування УДК ґрунтується на текстовій базі даних у форматі CDS / SIS, розповсюджену ЮНЕСКО. Таку систему застосовують з 1993 року, коли MRF було створено у машиночитаній версії (див.: Страган & Омс, 1995). Після тринадцяти років роботи з даними у форматі CDS/ISIS Консорціум УДК визнав, що необхідна нова система для керування MRF та виведення його даних за допомогою застосування новітніх технологій, особливо шляхом використання реляційної бази даних і веб-технологій. У червні 2006 року було підготовлено заявку з пропозиціями, у серпні відбувся тендер, а до грудня вже було прийнято контрактне рішення. Пробні версії нової бази даних були доступні ще у 2007 році, а з квітня 2008 року нова система стала повністю робочою.

Нова технологічна інфраструктура забезпечує усіма засобами для керування системою та даними, що допоможе подолати існуючі обмеження й залежності, поліпшуючи, таким чином, умови їхньої постійності, захисту та мобільності. Базуючись на мові структурованих запитів (SQL), керування та використання даних MRF стане більш стандартним, потужним і гнучким.

У межах технологічного процесу відчувається брак функціональних можливостей для співпраці он-лайн, що полегшило б процес перегляду та підтримання УДК. Така діяльність передбачає залучення нових груп фахівців, координування діяльності яких не має обмежуватись лише особистими зустрічами, що є менш продуктивним, ніж співпраця он-лайн. З іншого боку, наявність системи, що дає змогу повідомляти про пропозиції, обговорювати їх та схвалювати в режимі он-лайн, зменшить тривалість самого процесу, унеможливить допущення помилок, полегшить та прискорить процес оновлення даних. Нова система охоплюватиме всі функціональні можливості для редакторської співпраці он-лайн, включаючи архівні функції, яких раніше не існувало.

⁵ Матеріали семінару опубліковано у "Extensions and Corrections to the UDC", № 29 (2007). Презентації та препринти можна знайти на веб-сайті Консорціуму УДК: <http://www.udcc.org/seminar2007.htm>.

Нарешті, ще один важливий аспект, який також сприяв технологічному оновленню системи керування даними УДК, пов'язаний з виведенням даних MRF. Виникла необхідність удосконалення процесу забезпечення MRF експортними форматами, тобто способами передавання даних MRF видавцям та користувачам. MRF має власний формат даних, і він щорічно розповсюджується у формі файлів ASCII (американський стандартний код для обміну інформацією) і/або ISO 2709 (Міжнародна організація у справах стандартизації). Урізноманітнення виведення даних, а також їхнє пристосування до сучасних технологій є найважливішим для портативності, повторного використання, ширшого розповсюдження і застосування даних УДК.

Видавці УДК використовують MRF для підготовки друкованих чи електронних видань, і кожен має створювати та підтримувати локальний інструментарій для оброблення даних MRF у залежності від його потреб і цілей. Існуючі експортні формати або зменшують складність шляхом майже повного переміщення структури даних (як з експортом ASCII), або, використовуючи структуру даних, залучають додаткові дані (а саме: з ISO 2709), які не вважаються основними). Сучасним способом сприяння використанню даних УДК різними інформаційними та технологічними колами користувачів є експортування УДК у XML (Extensible Markup Language — розширювана мова розмітки [гіпертексту]), що дає змогу обробляти такі дані різноманітним інструментарієм XML.

Деякі бібліотеки використовують MRF для завантаження їхніх авторитетних файлів чи систем із подібною функцією. Багато інших бібліотек також хотіли б завантажити дані УДК, зробити мову індексування доступною для каталогізатора в режимі он-лайн замість традиційного ручного введення даних. При імпорті даних MRF дані у форматі ISO 2709 зазвичай доступні в бібліотечних системах, але синтаксис/семантика MRF не має нічого спільного з MARC-форматами (формат машиночитаної каталогізації), а отже виникає постійна потреба у визначенні й підтриманні програм відображення та перетворення, тому спроба повторюється до досягнення необхідного результату. Для подолання цих незручностей варто забезпечити експорт даних УДК у форматі UNIMARC та MARC21 згідно з класифікаційними форматами MARC21 та UNIMARC (IFLA, 2000; Бібліотека Конгресу США, 2005) та їхніми представленнями в форматі XML у відповідності з MARCExchange (ISO/DIS, 2006).

Враховуючи вищезазначені причини, метою нової системи редакційного підтримання УДК є урізноманітнення експорту даних УДК, особливо в форматах MARC та XML, на додаток до експорту, що передбачений досі. Такого підходу варто дотримуватись під час передавання даних згідно з основою SKOS (XML/RDF)⁶ і XML Topic Maps (ISO/IEC, 2003—2006), (Кордейро & Пісзаус, 2006; Славік, Кордейро & Пісзаус, 2007).

⁶ SKOS Core (Simple Knowledge Organization System) — основа Системи організації елементарних знань — це документ консорціуму World Wide Web (ВЗС) для обміну системами організації знань (такими як тезауруси і класифікації) із застосуванням синтаксису XML/RDF (файл з описом запиту) (Майлс & Бріклі, eds., 2005).

Стратегія UDCC щодо оновлення технологічної інфраструктури MRF УДК є ширшою за звичайну модернізацію бази даних, їхнє передавання і налагодження процесів співпраці. Стратегія також містить зведення та поліпшення даних. Зважаючи на це, перехід до нової системи супроводжуватиметься вдосконаленням набору елементів даних MRF, а також чищенням і корегуванням узгодженості даних, необхідність в чому відчувалась час від часу. У результаті обговорень щодо вдосконалення формату MRF (Рісаус, 2003) було виявлено, що такий процес включає як доповнення новими полями, так і внесення змін до існуючих. Це забезпечуватиметься за умови наявності:

- унікального ідентифікатора (нового поля) для кожного індексу УДК з метою підтримання узгодженості бази даних у різних версіях, при передаванні даних тощо та для функціонування MRF як чинної бази даних УДК, доступної в мережі;
- альтернативного форматування існуючого поля індексу шляхом створення підполя його вмісту для уможливлення машиночитаності окремих елементів складеного індексу УДК;
- нового поля класифікації (яка має ієрархічну будову) для найближчого загального індексу, що необхідно для забезпечення повноти інформації системи з метою правильної побудови ієрархічних ланцюгів, оскільки в таблицях УДК зустрічається багато випадків, коли просте правило ігнорування останньої цифри не застосовується;
- нового поля для детального запису всіх спеціальних визначників, які можна застосовувати з даним індексом УДК; досі таку інформацію подавали у вигляді текстових приміток і лише в одному місці ієрархії;
- нового поля для елементів покажчика, що включатиме терміни, релевантні для пошуку, але не показані в описі (назві) рубрики, а також підполя для алфавітно-предметного покажчика;
- коду мови для всіх текстових даних, який зробить можливим багатомовне представлення тієї самої інформації;
- перетворювального поля (полів), що уможливорює відображення іншими мовами індексування.

Таким чином, мета усього вищеперерахованого — вдосконалити якість і узгодженість існуючих даних, сприяти їхньому повному впровадженню та розширити їхні можливості новими характеристиками, такими, як багатомовне забезпечення та перетворення на інші тематичні типові схеми.

3.3. Політика, директиви та методики здійснення перегляду

У 2008 році розпочалися спроби переглянути, вдосконалити і підсумувати документацію щодо політики, директив та методик перегляду. Це необхідно не лише тому, що завжди є питання, що потребують обговорення, а також тому, що нині виникла реальна потреба у визначенні деяких редакційних критеріїв і, особливо, чіткої методики, оскільки ми очікуємо на більш широке коло фахівців для співпраці. З метою спрощення процесу міжнародної співпраці та найефективнішого використання часу фахівців, політика й методики перегляду мають бути чітко роз'яснені. Для різних видів роботи над схемою знадобляться також практичні та докладні інструкції.

Забезпечити це буде простіше, як тільки нова редакційна виконавча система стане доступною (упродовж 2008 року). Помічники редактора та члени Консультативної ради матимуть онлайнний доступ до таблиць, документації, словників тощо, так само як і до заявок на співпрацю у мережі, присвячених завданням перегляду. Нова редакційна система дасть змогу публікувати, обговорювати та схвалювати пропозиції в режимі он-лайн і зробить процес перегляду продуктивнішим, забезпечуючи повністю керований технологічний процес та швидке оновлення бази даних.

На 2008 рік заплановано проведення редакторського семінару з УДК для обговорення політики, пріоритетів, планів і директив перегляду, а також представлення співробітникам можливостей нової онлайнної редакційної виконавчої системи УДК.

3.4. Сприяння перекладу та навчанню УДК

Переклад УДК — це такий вид діяльності, що вимагає витрати коштів і часу, а тому видавці багатьох країн з невеликою кількістю користувачів можуть бути незацікавленими у публікуванні нових видань. Єдиний спосіб подолати це і допомогти користувачам полягає в заохоченні волонтерів, які бажають здійснювати переклади на неприбутковій основі, шляхом забезпечення можливим доступом до MRF УДК. Яскравим прикладом слугує шведське скорочене електронне видання, яке складається майже з шести тисяч індексів УДК і розробляється бібліотечною школою у Борасі винятково на волонтерській та неприбутковій основі в якості навчання.

На семінарі з УДК, який відбувся у червні 2007 року в Гаазі, було висловлено занепокоєння щодо відсутності видання німецькою мовою, оскільки Консорціум УДК не зміг знайти зацікавленого видавця. Необхідних заходів було вжито негайно. На червневому семінарі 2007 року Консорціум вирішив підтримати міжнародний проект із перекладу УДК німецькою мовою, надаючи зацікавленим волонтерам доступ до MRF УДК. Упродовж наступних місяців було зібрано записи німецької УДК, починаючи з 1989 року, з яких 31 тис. рубрик входить до сучасного MRF. Для сприяння перекладу решти схеми запрошуюються волонтери. Першим кроком уперед стало створення допоміжної програми з перекладу, доступ до якої буде безоплатним для усіх волонтерів, готових співпрацювати.

Підтримання навчання досі залишається ще одним важливим питанням, на яке спрямовують діяльність редакційної колеги в майбутньому для того, щоб утримувати та збільшувати кількість користувачів. Дотепер видавці УДК різними мовами, які є членами Консорціуму, самі мали вирішувати, чи хочуть вони публікувати навчальні матеріали та надавати знижку на свої видання бібліотечним школам. Отже, сьогоденне завдання Консорціуму УДК полягає в забезпеченні навчальними матеріалами, і деякі з них мають бути безоплатними й доступними у режимі он-лайн, щоб бібліотечні школи мали доступ до найновішої високоякісної інформації про систему.

4. Висновок

У цій статті ми розглянули історію розвитку та перегляду УДК, оскільки обізнаність у цьому питанні важлива для розуміння того, що відбувається з класифікаційною системою, і що

заплановано на майбутнє. Одне із першочергових зобов'язань нової редакційної колегії — допомогти користувачам зрозуміти, які зміни відбуваються в УДК, які їхні переваги та як їх краще використовувати.

Основна мета політики підтримання та розвитку УДК на найближчі роки полягає в продовженні роботи із забезпечення сучасного стану системи, розпочатої в 1993 році. До планів також входить удосконалення процесу керування змінами та їхня узгодженість в усій системі, забезпечення повної підтримки користувачів в автоматичному укладанні та здійсненні цих змін. Крім того, буде вжито заходи щодо забезпечення системи алфавітно-предметним покажчиком і перетворення на інші тематичні системи для збільшення можливостей індексування та пошуку. Головним наміром поліпшення й оновлення даних та стандартизування експорту є скорочення витрат на підготовку і впровадження УДК, а також зниження вартості на всю продукцію УДК.

Список використаної літератури

1. *Broughton V.* The revision process in UDC: an examination of the systematic auxiliary of 'Point of View' using facet-analytical methods / V. Broughton // *Extensions and Corrections to the UDC.* — 1998. — № 20. — P. 17—20.
2. *Broughton V.* A new classification for the literature of religion / V. Broughton // *Council and General Conference, Jerusalem, Israel, 13—18 August 2000.* — 2000. — Available at <http://www.ifla.org/IV/ifla66/papers/034-130e.htm>.
3. *Concise UNIMARC Classification Format* / IFLA. — 2000. — Available at: <http://www.ifla.org/VI/3/pl996-1/concise.htm>.
4. *Cordeiro M. I.* A new editorial support system for UDC / M. I. Cordeiro, G. J. A. Riesthuis // *Extensions and Corrections to the UDC.* — 2006. — № 28. — P. 17—22.
5. *Dahlberg I.* Possibilities for a new Universal Decimal Classification / I. Dahlberg // *Journal of Documentation.* — 1971. — Vol. 27. — P. 18—36.
6. *Foskett A. C.* The Universal Decimal Classification : the history, present status and future prospects of a large general classification scheme / A. C. Foskett. — London : Clive Bingley, 1973. — 171.
7. *Freeman R. R.* Final report of the research project for the evaluation of the UDC as the indexing language for a mechanized retrieval system / R. R. Freeman, P. Atherton // *Proceedings of the First Seminar on UDC in a Mechanized Retrieval System conducted by R. R. Freeman and P. Atherton, Copenhagen, 2—6 September, 1968.* — Copenhagen : Danish Centre for Documentation, 1969. — 1969. — P. 29—37. — (FID/CR Report № 9).
8. *Gilchrist A.* UDC : the 1990s and beyond / A. Gilchrist // *Classification research for knowledge representation and organization : proceedings of the 5th International Study Conference on Classification Research, Toronto, Canada, 24—28 June 1991* / ed.: N. J. Williamson, M. Hudon. Amsterdam : Elsevier Science Publishers ; The Hague : Fro, 1992. — P. 69—78.
9. *Guidelines for the creation of a standard version of UDC : [UDC-CONS 91-54, UDC Ref 91-5]* / FID Internal Documentation. — The Hague, 1991.
10. *ISO/DIS 25577 (2006) : Information and documentation. MarcXchange.* — Available at: <http://www.bs.dk/marcxchange/>.
11. *ISO/IEC 13250 (2003-2007) : Information technology. SGML applications. Topic maps: Part 1—3 (13250-1, 13250-2, 13250-3).* — Geneva: ISO.
12. *Kyle B.* The UDC : a study of the present position and of its future developments, with particular attention to those schedules which deal with the humanities, arts, and social sciences / B. Kyle // *UNESCO Bulletin for Libraries.* — 1961. — Vol. 15. — P. 53—69.
13. *Lloyd G. A.* UDC: revise or relegate? : FID's Standard Reference Code project and UDC improvement programme / G. A. Lloyd // *Aslib Proceedings.* — 1972. — Vol. 24, № 10. — P. 580—587.
14. *Lloyd G. A.* Why this Seminar? : keynote address to the Seminar / G. A. Lloyd // *Proceedings of the Second Seminar on UDC in Mechanized Information Systems conducted by R. R. Freeman, Frankfurt, 1—5 June, 1970.* — Copenhagen : Danish Centre for Documentation, 1971. — 233 p.

15. *MARC 21 Concise Format for Classification Data / Library of Congress, Network Development and MARC Standards Office.* — 2005. — Available at: http://www.loc.gov/marc/concise/concise.html#general_intro.

16. *Mcllwaine I. C* A feasibility study on the restructuring of the Universal Decimal Classification into a fully-faceted classification system / I. C. Mcllwaine, N. J. Williamson // *Knowledge organization and quality management : proceedings of the Third International ISKO Conference, 20—24 June 1994, Copenhagen, Denmark* / ed.: H. Albrechtsen, S. Oernager. — Frankfurt : Indeks Verlag, 1994. — P. 406—413.

17. *Mcllwaine I. C* New wine in old bottles : problems of maintaining classification schemes / I. C. Mcllwaine // *Knowledge organization and change : proceedings of the Fourth International ISKO Conference, 15—18 July 1996, Washington DC* / ed.: R. Green. — Frankfurt am Main : Indeks Verlag, 1996.—P. 122—136.

18. *Mcllwaine I. C* The Universal Decimal Classification : some factors concerning its origins, development, and influence. / I. C. Mcllwaine // *Historical studies in information science* / ed.: T. B. Hahn, M. Buckland. — Medford, New Jersey : Information Today, 1998. — P. 94—106.

19. *Mcllwaine I. C* The work of the System Development Task Force / I. C. Mcllwaine // *The UDC : essays for a new decade* / eds. A. Gilchrist, D. Strachan. — London : Aslib, 1990. — P. 19—28.

20. *Mcllwaine I. C* UDC centenary : the present state and future prospects / I. C. Mcllwaine // *Knowledge Organization*.— 1995. — Vol. 22, № 2. — P. 64—69.

21. *Mcllwain I. C* UDC the present state and future development. / I. C. Mcllwaine // *Paper presented at 59th IFLA Council and Conference, Barcelona, Spain 22—28 August 1993.* — 1993. — Booklet 4. — P. 37—39.

22. *Neelameghan A.* A theoretical foundation for UDC its need and formulation / A. Neelameghan // *Proceedings of the international symposium "UDC in Relation to Other Indexing Languages" held in Herceg Novi, Yugoslavia, June 28—July 1, 1971.* — Beograd : Jugoslovenski centar za tehnicku i naucnu dokumentaciju: The Hague : FID, 1976. — P. 137—173.

23. *Newcombe D.* SRC : unverified assumptions / D. Newcombe // *Aslib Proceedings.* — 1972. — Vol. 24, № 10. — P. 587—590.

24. *Riesthuis G.* A revised format for the Master Reference File / G. Riesthuis // *Extensions and Corrections to the UDC.* — 2003. — № 25. — P. 11—18.

25. *Rigby M.* The role of the UDC in automated information and data systems / V. Rigby // *Proceedings of the Second Seminar on UDC in Mechanized Information Systems conducted by R. R. Freeman, Frankfurt, 1—5 June, 1970.* — Copenhagen : Danish Centre for Documentation, 1971. — P. 182—192.

26. *Scibor E.* A strategic approach to revising the UDC / E. Scibor, I. S. Shcherbina-Samojlova // *The UDC : essays for a new decade* / ed.: A. Gilchrist, D. Strachan. — London : Aslib, 1990. — P. 11—18.

27. *SKOS core guide* / ed.: A. Miles, D. Brickley. — 2005. — Available at: <http://www.w3.org/TR/swbp-skos-core-guide/>.

28. *Slavic A.* Enhancement of UDC data for use and sharing in a networked environment / A. Slavic, M. I. Cordeiro, G. Riesthuis // *Librarian Workshop in conjunction with The 31st Annual Conference of the German Classification Society on Data Analysis, Machine Learning, and Applications, March 7—9, 2007, Freiburg, Germany.* — 2007. — Available at: <http://dlist.sir.arizona.edu/2093/>.

29. *Slavic A.* The level of use of Universal Decimal Classification in library OPACs : pilot study 2004—2005 / A. Slavic // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske.* — 2006. — Vol. 49, № 3—4. — P. 149—168. — Also available at: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/94> [Croatian] and <http://dlist.sir.arizona.edu/1688/>[English].

30. *Slavic A.* The use of classification in the networked environment : the case of UDC : PhD thesis / A. Slavic; University of London, University College London. — London : [s. l.], 2005. — 462 p.

31. *Slavic A.* UDC in subject gateways : experiment or opportunity? / A. Slavic // *Knowledge Organization.* — 2006. — Vol. 33, № 2. — P. 67—85. — Also available at: <http://dlist.sir.arizona.edu/1556/>.

32. *Slavic A.* Use of the Universal Decimal Classification: a worldwide survey / A. Slavic // *Journal of Documentation.* — 2008. — Vol. 64, № 2. — Pre-print. — Available at: <http://dlist.sir.arizona.edu/1555/>.

33. *Strachan D.* Universal Decimal Classification update / D. Strachan, F. M. H. Oomes // *Cataloging and Classification Quarterly.* — 1995. — Vol. 19, № 3—4. — P. 119—131.

34. *Task Force For System Development* : final report / FID Internal Documentation. — The Hague: [s. 1.], 1990.— 62 p.
35. *UDC reform work: C 75-35* / FID Internal Documentation. — The Hague : [s. 1.], 1976. — 38 p.
36. *Vickery B. C* The Universal Decimal Classification and technical information indexing / B. C Vickery//UNESCO Bulletin for Libraries. — 1961. —Vol. 15, № 3. —P. 126—138.
37. *Wellisch H.* Reorganization of the UDC / H. Wellisch // Nachrichten fur Dokumentation. — 1971. — Vol. 22, № 2. — P. 55—63.
38. *Williamson N. J.* The future revision of the UDC / N. J. Williamson // Extensions & Corrections to the UDC. — 1994. — № 16. — P. 19—27.
39. *Williamson N. J.* The UDC : its future / N. J. Williamson // The UDC : essays for a new decade/ eds. A. Gilchrist, D. Strachan. — London : Aslib, 1990. — P. 29—32.

Статтю опубліковано в журналі "Вісник Книжкової палати" (№6, 2008)